

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 445

Aktywa finansowe

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Dorota Pitulec, Aleksandra Śliwka
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Myszkowska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-609-1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Halina Buk: Modele biznesu jako podstawa klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych / Business model as the basis for the classification and measurement of financial assets	9
Jolanta Chluska: Informacyjne aspekty wykazania akcji własnych w sprawozdaniu finansowym / Informational aspects of reporting of own shares in the financial statements of a company	18
Patrycja Chodnicka-Jaworska: Zapowiedzi zmian ratingów banków a zmiany cen akcji / Announcements of banks' credit ratings changes and stock prices changes	27
Maciej Frendzel: Dobrowolna wycena aktywów finansowych w wartości godziwej przez podmioty finansowe notowane na GPW w Warszawie / Voluntary measurement of financial assets at fair value by financial companies listed on the Warsaw Stock Exchange	37
Łukasz Furman: Finansowe instrumenty pochodne jako narzędzie optymalizacji podatkowej / Derivative financial instruments as a tool for tax optimization	48
Witold Furman: Podatkowe aspekty w zakresie terminologii oraz wyceny aktywów finansowych w kontekście regulacji bilansowych / Tax aspects in the field of the terminology and the valuation of financial assets in the context of balance sheet adjustment	60
Magdalena Głębocka: Polityka rachunkowości w obszarze aktywów finansowych jednostek sektora finansów publicznych / Accounting policy in the area of financial assets of public finance sector units	71
Waldemar Gos, Stanisław Hońko: Kwalifikacja do aktywów finansowych i jej wpływ na wycenę bilansową / Qualification of the financial assets and its impact on their measurement after recognition	85
Yury Karaleu: Miejsce zabezpieczeń w systemie zarządzania ryzykiem finansowym oraz w rachunkowości instrumentów finansowych / Definition of hedging in the system of financial risk management and for the accounting of financial instruments.....	98
Joanna Koczar: Aktywa finansowe „źle obecne” w rosyjskiej rachunkowości / “Incongruous” presence of financial assets in Russian accounting	111
Tomasz Kondraszuk: Zasada neutralności podatku od wartości dodanej (VAT) w rolnictwie / The principle of the neutrality of value added tax (VAT) in agriculture	123

Joanna Krasodomska, Bogusław Waclawik: Ocena zgodności z MSSF informacji dotyczących instrumentów finansowych ujawnianych przez emitentów papierów wartościowych w latach 2009-2015 / An assessment of the compliance with the IFRS of information on financial instruments disclosed by issuers of securities in 2009-2015.....	140
Iwona Kumor, Lucyna Poniatowska: Użyteczność informacji sprawozdawczej o środkach pieniężnych w ocenie sytuacji finansowej na przykładzie spółki z branży turystycznej / The usefulness of information from financial statement about cash in the assessment of financial condition on the example of the company with tourism sector	160
Irina A. Lukyanova, Anastazja Piekarska: Rachunkowość aktywów finansowych w prawie bilansowym Republiki Białorusi i MSSF / Accounting of financial assets in the accounting law of the Republic of Belarus and IFRS	173
Edward Pielichaty: Nowe wymagania w zakresie klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych / New requirements regarding the classification and evaluation of financial assets	191
Piotr Prewysz-Kwinto, Grażyna Voss: Prezentacja i ujawnianie informacji o aktywach finansowych w sprawozdaniach finansowych wybranych grup kapitałowych notowanych na GPW w Warszawie / Presentation and disclosure concerning financial assets in the financial statements of selected capital groups listed on the Warsaw Stock Exchange.....	201
Anna Spoz, Mariusz Sokolek: Rachunkowość podatkowa instrumentów finansowych – pożyczka w działalności przedsiębiorstw / Tax accounting for financial instruments – a loan in enterprises' activities	214
Joanna Surlejewska: Rozliczenia płatnicze w grupie kapitałowej wykorzystującej cash pooling – wybrane problemy / Payment transactions in a capital group with the use of cash pooling – selected problems	222
Tatjana Verezubova: Aktywa finansowe białoruskich zakładów ubezpieczeniowych w aspekcie prawa bilansowego i podatkowego / Financial assets of Belarusian insurance organizations: accounting and taxation.....	235
Aneta Wszelaki: Zasady wyceny należności kredytowych w bankach w świetle regulacji MSR/MSSF / Valuation rules of receivables credit in banks on the basis of IAS/IFRS	247

Wstęp

Globalizacja i związana z nią swoboda przepływu kapitału, a także rosnąca rola sfery finansowej i kryteriów finansowych w funkcjonowaniu gospodarki wiążą się z systematycznym wzrostem liczby podmiotów dokonujących transakcji na rynkach kapitałowych. W efekcie obserwuje się coraz większy wpływ operacji finansowych na wynik finansowy jednostek, szczególnie tych spoza sektora finansowego, jak również wzrost udziału aktywów finansowych w ich majątku.

Cechą charakterystyczną aktywów finansowych jest szerokie zróżnicowanie celów ich posiadania. Mogą one być nabywane w celach inwestycyjnych, oszczędnościowych, spekulacyjnych, jako zabezpieczenie nadmiaru środków lub zabezpieczenie innych transakcji, mogą też służyć zwiększeniu wartości danej jednostki. Niejednorodność celów posiadania aktywów finansowych skutkuje zróżnicowaniem w zakresie ich klasyfikacji. Sposób klasyfikacji natomiast determinuje sposób ich wyceny oraz prezentacji w sprawozdaniu finansowym.

W niniejszej publikacji znalazły się opracowania dotyczące każdego z tych zagadnień. Klasyfikacja, wycena, prezentacja w sprawozdaniu finansowym oraz kwestie podatkowe związane z aktywami finansowymi mają wciąż charakter dyskusyjny i wywołują wiele wątpliwości natury zarówno teoretycznej, jak i praktycznej.

Uwaga autorów została skupiona między innymi na nowym podejściu do klasyfikowania i wyceniania aktywów finansowych, które zaprezentowano w Międzynarodowym Standardzie Sprawozdawczości Finansowej nr 9. Standard ten zasadniczo zmienia dotychczasowe kryteria klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych, które były dotychczas krytykowane za brak przejrzystości i zbyt dużą szczegółowość uregulowania. Nowe zasady klasyfikacji aktywów finansowych mają się opierać na biznesowym modelu zarządzania przyjętym przez kierownictwo jednostki, który może polegać na utrzymywaniu aktywów finansowych w celu uzyskiwania umownych przepływów pieniężnych albo na dokonywaniu ich sprzedaży. Autorzy, którzy podjęli niniejszą tematykę, prowadzą w swoich artykułach dyskusję nad skutkami wprowadzenia nowych kryteriów klasyfikacji, szczególnie w zakresie zasad wyceny, proponując również własne rozwiązania.

Logiczną konsekwencją podjęcia przez kierownictwo jednostki decyzji dotyczących klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych jest ich prezentacja w sprawozdaniu finansowym. Autorzy, którzy przeprowadzili badania w zakresie ujawnień aktywów finansowych dokonywanych przez spółki notowane na warszawskiej giełdzie, jak również na giełdach europejskich zgodnie podkreślają, że zakres i sposób prezentacji informacji o aktywach finansowych jest bardzo zróżnicowany i często nie odpowiada wymogom zawartym w regulacjach prawnych i standardach rachun-

kowości. Utrudnia to istotnie porównywanie sprawozdań finansowych i negatywnie wpływa na ich użyteczność decyzyjną.

W kręgu zainteresowań kilku autorów znalazły się również rozważania nad podatkowym aspektem posiadania aktywów finansowych. Wskazują oni na brak precyzyjnych definicji dotyczących aktywów finansowych w prawie podatkowym, co wywołuje wątpliwości interpretacyjne oraz prowadzi do nadużyć zarówno ze strony podatnika, jak i organów podatkowych. Dlatego też kierownik jednostki, dokonując analizy konsekwencji podatkowych każdej zawieranej transakcji, jest zmuszony do korzystania z interpretacji prawa podatkowego oraz bazy orzeczeń i wyroków sądów administracyjnych, które nie są ze sobą spójne.

Zagadnienia klasyfikacji, wyceny i prezentacji aktywów finansowych w sprawozdaniach finansowych są również aktualne w krajach Europy Wschodniej – na Białorusi i w Rosji. Autorzy artykułów dotyczących tych krajów opisują głównie problemy związane z wdrożeniem i stosowaniem regulacji międzynarodowych, uznając jednocześnie, że wynikają one z niedostosowania lub braku regulacji krajowych w zakresie aktywów finansowych.

W niniejszej publikacji znalazły się ponadto opracowania dotyczące szczególnych zagadnień związanych z aktywami finansowymi, w tym np. wyceny aktywów finansowych posiadanych przez banki czy też polityki rachunkowości w zakresie aktywów finansowych prowadzonej przez jednostki sektora finansów publicznych.

Redaktorzy dziękują autorom za interesującą prezentację swoich poglądów naukowych i wyników badań, a recenzentom za istotne uwagi i opinie. Życzą też czytelnikom wzbogacającej wiedzę lektury.

Zbigniew Luty, Aleksandra Łakomiak, Alicja Mazur

Tatjana Verezubova

Białoruski Państwowy Uniwersytet Ekonomiczny
e-mail: verezubova@mail.ru

AKTYWA FINANSOWE BIAŁORUSKICH ZAKŁADÓW UBEZPIECZENIOWYCH W ASPEKCIE PRAWA BILANSOWEGO I PODATKOWEGO*

FINANCIAL ASSETS OF BELARUSIAN INSURANCE ORGANIZATIONS: ACCOUNTING AND TAXATION

DOI: 10.15611/pn.2016.445.19

JEL Classification: M41

Streszczenie: W artykule dokonano analizy pojęcia aktywów finansowych należących do zakładów ubezpieczeniowych. Aktywa takie powstają w wyniku inwestowania czasowo wolnych środków pochodzących z rezerw ubezpieczeniowych. Zgodnie z obowiązującym w Republice Białorusi prawem proces inwestycyjny podlega surowym regułom i jest reglamentowany przez państwo. W artykule przeanalizowano również różnice występujące w zakresie prawa bilansowego i podatkowego w badanym obszarze w odniesieniu do inwestycji w państwowe papiery wartościowe. Celem była analiza problemów występujących przy rozliczaniu takich inwestycji i uzyskiwanych z nich dochodów, przeanalizowanie oraz przedstawienie możliwych rozwiązań. Przedmiotem badań było obowiązujące w Republice Białorusi ustawodawstwo. Podmiotem badań były zakłady ubezpieczeniowe. Jako metody badawcze zastosowano analizę i dedukcję.

Słowa kluczowe: aktywa finansowe, ubezpieczenia, papiery wartościowe, rachunkowość, opodatkowanie.

Summary: The article discusses the concept of the financial assets of insurance companies as a result of the investment of temporarily free funds of insurance reserves under the laws of the Republic of Belarus. The differences between accounting and taxation of the insurance companies investments in government securities are analyzed. We offer solutions to the existing problems in accounting for investments and their income.

Keywords: financial assets, insurance, securities, accounting, taxation.

* Artykuł przetłumaczyła Joanna Koczar, adiunkt w Katedrze Teorii Rachunkowości i Analizy Finansowej, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu.

1. Wstęp

Zakłady ubezpieczeniowe, które pełnią społecznie ważną funkcję ochrony ubezpieczeniowej osób prawnych i fizycznych, są jednocześnie ważnymi instytucjami finansowymi, ponieważ gromadzą znaczne zasoby finansowe w postaci rezerw ubezpieczeniowych, które generowane są ze składek ubezpieczeniowych wnoszonych przez ubezpieczonych. Niepewność co do momentu wystąpienia zdarzenia losowego stwarza ubezpieczycielom warunki dla tymczasowego uwolnienia rezerw ubezpieczeniowych w celu podjęcia działań inwestycyjnych.

Na Białorusi możliwości inwestowania w różnego rodzaju aktywa finansowe oraz proporcje, jakie należy zachować pomiędzy poszczególnymi rodzajami inwestycji, są reglamentowane przez państwo.

Do najprostszych i właściwie niekłopotliwych inwestycji należy zaliczyć lokaty bankowe. Z tego powodu wielu białoruskich ubezpieczycieli często wykorzystuje jedynie tę możliwość inwestowania wolnych środków pieniężnych.

Jednak w ostatnich latach bardzo zauważalna stała się tendencja do rozszerzania przez zakłady ubezpieczeniowe swoich inwestycji o inwestycje w długoterminowe i krótkoterminowe państwowe obligacje oraz obligacje osób prawnych – emitentów papierów wartościowych. Sprzyja temu stała, a w niektórych okresach również wysoka rentowność tych aktywów, jak również stymulowanie tego typu inwestycji przez państwo poprzez system ulg podatkowych w postaci zwolnienia z opodatkowania dochodów uzyskiwanych z inwestycji w państwowe papiery wartościowe, a także niektóre obligacje osób prawnych.

Jednocześnie w warunkach stopniowego przechodzenia białoruskich zakładów ubezpieczeniowych na Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej inwestycje w papiery wartościowe są często związane z problemami wynikającymi z konieczności ich prawidłowego ujęcia w księgach rachunkowych i wykazania podstawy do opodatkowania. Nieaktualne, ale obowiązujące instrukcje dotyczące ewidencji księgowej tych aktywów prowadzą do tego, że zasady ujmowane w nowo przyjmowanych przepisach prawa są interpretowane w rozbieżny sposób.

Dodatkowo skokowe, nagłe zmiany oficjalnego kursu wymiany walut obcych powodują nieprawidłowe ewidencjonowanie przez zakłady ubezpieczeń papierów wartościowych wyemitowanych w walucie obcej, co prowadzi nie tylko do zniekształcenia informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym przeznaczonych dla interesariuszy, ale również do powstawania błędów przy obliczaniu podatków, a w konsekwencji do nakładania na ubezpieczycieli znacznych sankcji przez państwowe organy kontrolujące.

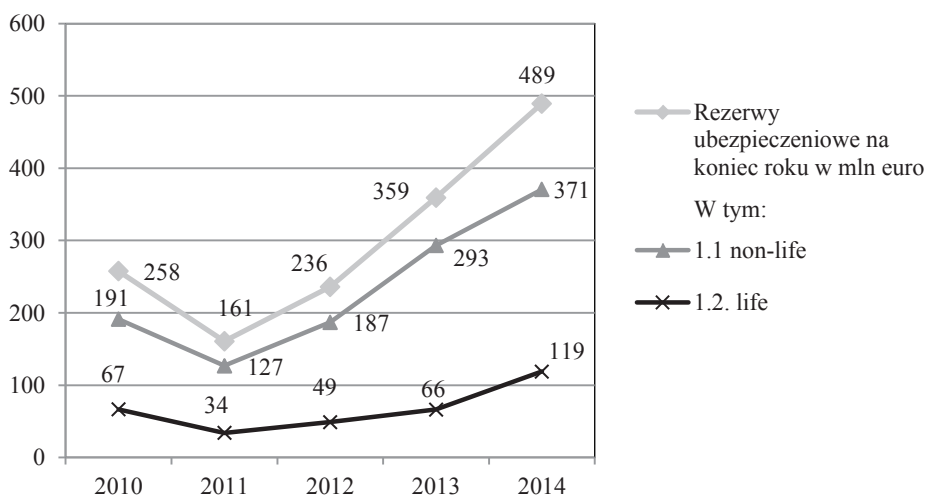
W związku z powyższym problem ujmowania i wyceny aktywów finansowych jest bardzo aktualny dla białoruskich ubezpieczycieli i wymaga rozwiązania.

Celem tego artykułu jest przedstawienie nowoczesnych ram regulujących zasady rachunkowości i opodatkowania papierów wartościowych na Białorusi, rozumianych jako inwestycje białoruskich zakładów ubezpieczeniowych, przedstawienie i analiza związanych z tym problemów oraz podjęcie próby ich rozwiązania.

2. Przegląd działalności inwestycyjnej białoruskich zakładów ubezpieczeniowych

Głównym celem działalności zakładów ubezpieczeniowych jest ochrona interesów majątkowych społeczeństwa i podmiotów gospodarczych w przypadku wystąpienia nieprzewidzianych katastrof naturalnych, zdarzeń losowych, awarii i innych zdarzeń podlegających ubezpieczeniu [Положение о страховой деятельности в Республике Беларусь ... № 530, 2006]. Realizacja zobowiązań finansowych ubezpieczycieli jest głównie gwarantowana tworzonymi przez nich rezerwami ubezpieczeniowymi. Zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem Republiki Białorusi zakłady ubezpieczeniowe są zobowiązane do tworzenia rezerw zapewniających ich wypłacalność, a tym samym umożliwiającą realizację zobowiązań wynikających z obowiązku finansowej ochrony ubezpieczonych.

Lokowanie rezerw ubezpieczeniowych oraz ich ewidencja w księgach rachunkowych odbywa się w sposób określony przez Ministerstwo Finansów i Narodowy Bank Republiki Białorusi. Proces inwestycyjny przebiega poprzez wydzielone, specjalne rachunki bankowe otwarte w tym celu w wybranych bankach. Należy podkreślić, że działalność inwestycyjna zakładów ubezpieczeniowych ma na celu ochronę i przyrost tych rezerw. Łączna kwota rezerw ubezpieczeniowych posiadanych przez wszystkie białoruskie zakłady ubezpieczeniowe w przekroju rodzajów świadczonych przez nie usług ubezpieczeniowych została pokazana na rys. 1.

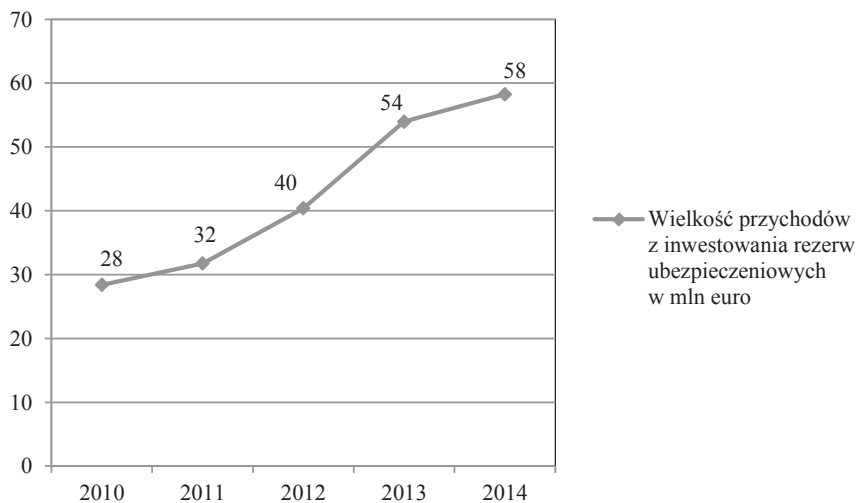
Rys. 1. Dynamika wzrostu rezerw ubezpieczeniowych posiadanych przez białoruskich ubezpieczycieli w latach 2010-2014 w mln euro

Źródło: opracowanie własne na podstawie [www.minfin.gov.by, 30.05.2016].

Jak widać na rys. 1, w przeliczeniu na euro rezerwy ubezpieczeniowe białoruskich zakładów ubezpieczeniowych w okresie objętym badaniem miały w zasadzie tendencję wzrostową, z wyjątkiem roku 2011, w którym oficjalny kurs wymiany białoruskiego rubla na euro spadł prawie trzykrotnie. Analiza takiego samego wykresu sporządzonego w walucie krajowej pozwala stwierdzić, że w całym okresie objętym badaniem rezerwy ubezpieczeniowe charakteryzowały się stałym wzrostem wartości.

Ubezpieczenia na życie są w Republice Białorusi zdecydowanie mniej popularne niż inne rodzaje ubezpieczeń. Zajmują się nimi jedynie cztery z dwudziestu czterech działających na Białorusi zakładów ubezpieczeniowych. W konsekwencji ich rezerwy ubezpieczeniowe nie stanowią znaczącego źródła inwestycji, podobnie jak w światowej praktyce, chociaż mają charakter długoterminowo odłożonych środków finansowych.

Z kolei rezerwy ubezpieczeniowe, stanowiące gwarancję ciągłości funkcjonowania zakładów ubezpieczeniowych, stają się jednocześnie podstawą do wykorzystania czasowo wolnych środków pieniężnych na realizację projektów inwestycyjnych i nabycia aktywów finansowych. Korzyści finansowe płynące z lokowania wolnych środków pochodzących z rezerw w różnych aktywach są namacalnym źródłem zwiększania zasobów finansowych ubezpieczycieli. Potwierdza to wzrost wartości bezwzględnej przychodów z inwestowania rezerw ubezpieczeniowych w analizowanym okresie. Przy czym należy podkreślić, że wzrost ten widoczny jest nie tylko w walucie krajowej, ale i w euro, co zobrazowano na rys. 2.

Rys. 2. Dynamika przychodów z lokowania rezerw ubezpieczeniowych zakładów ubezpieczeniowych Republiki Białorusi w latach 2010-2014 w mln euro

Źródło: opracowanie własne na podstawie [www.minfin.gov.by, 30.05.2016].

Jak wskazują dane przedstawione na rys. 2, przychody z inwestowania czasowo wolnych środków pochodzących z rezerw ubezpieczeniowych, w przeliczeniu na euro według średniego kursu, w ciągu pięciu lat (2010-2014) wzrosły ponaddwukrotnie. Znaczna część tego wzrostu powstała w wyniku zbudowania odpowiedniej struktury inwestycji w ramach dozwolonych prawem, w tym inwestycji w aktywa finansowe.

Zgodnie z obowiązującym na Białorusi ustawodawstwem możliwe jest inwestowanie rezerw ubezpieczeniowych tylko w państwowe papiery wartościowe, papiery wartościowe Narodowego Banku Białorusi oraz papiery wartościowe otwartej spółki akcyjnej – Banku Rozwoju Republiki Białorusi (z wyjątkiem akcji), papiery wartościowe lokalnych organów wykonawczych i administracyjnych, papiery wartościowe osób prawnych Republiki Białorusi, w tym banków (z wyłączeniem akcji i weksli, z wyjątkiem weksli prostych i trasowanych banków), w metale szlachetne (z wyjątkiem ich złomu i ich odpadów), pod warunkiem ich umieszczenia w bankach Republiki Białorusi [*Положение о порядке осуществления инвестиций...* № 1750 2006].

Inwestowanie środków pochodzących z rezerw ubezpieczeniowych w nieruchomości od 2014 r. zostało zabronione. Nabycie nieruchomości przez ubezpieczycieli możliwe jest tylko pod warunkiem posiadania własnych środków, pochodzących na przykład z zysków. Zakłady ubezpieczeniowe nie mogą również występować jako poręczyciele lub gwaranci, jeżeli gwarancje lub poręczenia mogłyby zostać zrealizowane kosztem rezerw ubezpieczeniowych, jak również nie mogą dawać tych rezerw w zastaw.

Rezerwy ubezpieczeniowe mogą być inwestowane wyłącznie pod warunkiem uzyskania gwarancji ich zwrotu, rentowności, płynności i zdywersyfikowania portfela inwestycyjnego [*Положение о страховой деятельности...* N 530 2006]. Aby zagwarantować spełnienie tych warunków, obowiązujące przepisy ściśle określają możliwe proporcje między kierunkami inwestycji, przy czym proporcje te różnią się dla ubezpieczycieli zajmujących się ubezpieczeniami na życie i dla tych, którzy zajmują się innymi ubezpieczeniami niż na życie. Na przykład zakłady ubezpieczeniowe zajmujące się ubezpieczeniami na życie muszą, dokonując inwestycji, uwzględniać następujące zależności:

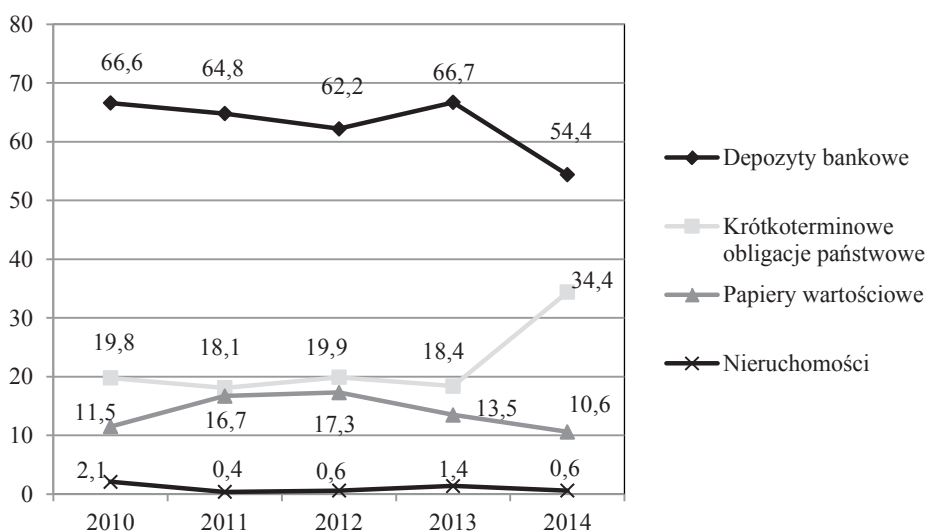
- w państwowe papiery wartościowe, papiery wartościowe Banku Rozwoju Republiki Białorusi oraz w lokaty bankowe w państwowych bankach muszą inwestować co najmniej 40% wartości rezerw ubezpieczeniowych. Jednocześnie w jednym banku Białorusi zakład ubezpieczeniowy może ulokować nie więcej niż 50% wartości rezerw ubezpieczeniowych zdeponowanych na rachunkach bankowych (banków Republiki Białorusi);
- w papiery wartościowe Narodowego Banku Białorusi nie mogą zainwestować więcej niż 10% wartości rezerw;
- w papiery wartościowe państwowych banków Republiki Białorusi – nie więcej niż 20%;

- w papiery wartościowe emitowane przez lokalne organy wykonawcze i administracyjne – nie więcej niż 10%;
- w papiery wartościowe osób prawnych Republiki Białorusi, które nie są bankami, nie więcej niż 20%;
- w metale szlachetne nie więcej niż 10% wartości rezerw.

Jednocześnie na rachunkach w bankach Republiki Białorusi, w tym na lokatach bankowych (depozytach), zakłady ubezpieczeniowe są zobowiązane posiadać co najmniej 10% wartości rezerw ubezpieczeniowych [Положение о порядке осуществления инвестиций... № 1750 2006].

Za naruszenie tych proporcji białoruskie ustawodawstwo przewiduje znaczne grzywny (do 500 jednostek podstawowych, co stanowi na dzień 01.05.2016 r. równowartość ok. 5,25 tys. euro).

Rzeczywiste proporcje pomiędzy rodzajami inwestycji, oparte na dostępnych danych statystycznych, w latach 2010-2014 zostały przedstawione na rys. 3.

Rys. 3. Dynamika struktury inwestowania czasowo wolnych środków pochodzących z rezerw ubezpieczeniowych przez zakłady ubezpieczeniowe Republiki Białorusi w latach 2010-2014, w %

Źródło: opracowanie własne na podstawie [www.minfin.gov.by, 03.05.2016].

Jak wynika z danych przedstawionych na rys. 3, główną część czasowo wolnych środków z rezerw ubezpieczeniowych białoruskie zakłady ubezpieczeniowe inwestują w lokaty bankowe (54-66%). W ostatnich latach ze względu na wysoką rentowność, wynoszącą około 7% w walucie obcej, oraz preferencyjne opodatkowanie dochodów przedmiotem ich zainteresowania stały się również takie aktywa, jak krótkoterminowe obligacje państwowe. Ich udział w portfelu inwestycyjnym zakła-

dów ubezpieczeniowych w latach 2010–2014 wzrósł prawie dwukrotnie (z 19,1% do 34,4%). Zakłady ubezpieczeniowe lokują również czasowo wolne środki w tych obligacjach lokalnych organów samorządowych i osób prawnych, z których dochody podlegają preferencyjnemu opodatkowaniu.

Należy podkreślić, że w związku z wprowadzonym od połowy 2015 roku zakazem, inwestowania środków pochodzących z rezerw ubezpieczeniowych w nieruchomości już w 2014 roku rozpoczął się aktywny proces przenoszenia środków zainwestowanych w nieruchomości w inne aktywa.

3. Wycena i ewidencja aktywów finansowych według prawa bilansowego Republiki Białorusi

Realizując działania inwestycyjne, zakłady ubezpieczeniowe nabywają aktywa finansowe, które, zgodnie z prawem bilansowym i wzorcowym planem kont obowiązującym na Białorusi, są ewidencjonowane na koncie księgowym 06 – Inwestycje długoterminowe (jeżeli ich termin zapadalności jest dłuższy niż 12 miesięcy) lub koncie 58 - Inwestycje krótkoterminowe, jeśli termin ten jest krótszy niż 12 miesięcy [*Инструкция о порядке применения типового плана счетов ... № 50 2011*].

Dla ułatwienia ewidencji do konta Inwestycji długoterminowych można otworzyć subkonta, takie jak:

- 06-1 „Długoterminowe inwestycje w papiery wartościowe”,
- 06-2 „Pożyczki długoterminowe”,
- 06-3 „Udziały wniesione w ramach umowy o wspólnej działalności”.

Do konta Inwestycji krótkoterminowych można otworzyć takie subkonta, jak:

- 58-1 „Krótkoterminowe inwestycje w papiery wartościowe”,
- 58-2 „Pożyczki krótkoterminowe”.

Ewidencja analityczna do konta 06 „Inwestycje długoterminowe” i konta 58 „Inwestycje krótkoterminowe” odbywa się według rodzaju inwestycji finansowych oraz podmiotów realizujących te inwestycje.

Zasady ujmowania operacji gospodarczych w księgach rachunkowych i ich skutków w sprawozdaniach finansowych zakładów ubezpieczeniowych, jak również w księgach i sprawozdaniach wszystkich innych podmiotów, które nie są profesjonalnymi uczestnikami rynku papierów wartościowych, w przypadku dokonywania inwestycji w papiery wartościowe są obecnie określone w bardzo przestarzałej instrukcji dotyczącej ewidencji papierów wartościowych [*Инструкция по бухгалтерскому учету ценных бумаг ... № 164 2006*].

Zgodnie z tą instrukcją papiery wartościowe nabyte przez tego typu podmioty gospodarcze mogą być w celach księgowych klasyfikowane jako:

- przeznaczone do obrotu,
- utrzymywane do terminu wymagalności.

W zależności od tego, do której grupy dane papiery wartościowe zostały zakwalifikowane, ich ewidencja w księgach rachunkowych do 01.01.2015 r. była prowadzona w:

- wartości godziwej,
- cenie nabycia.

Oznacza to, że we wcześniejszym okresie, przy przyjęciu zasady ewidencjonowania i wyceny tych papierów w cenie nabycia, ich wartość bilansowa nie ulegała zmianie. Takie papiery wartościowe nie podlegały również przeszacowaniu na skutek zmian kursów walutowych.

Od 2015 r. obowiązuje uchwalony krajowy standard rachunkowości i sprawozdawczości „Wpływ zmian kursów wymiany walut obcych” [*Национальный стандарт... № 69, 2014*], zgodnie z którym inwestycje finansowe zaczęły być przeszacowywane, tak jak wcześniej środki pieniężne, należności i zobowiązania (z wyłączeniem zaliczek). Ich wartość w walucie obcej przelicza się obecnie według oficjalnego kursu białoruskiego rubla dla danej waluty obcej, ustalonego przez Narodowy Bank Republiki Białorusi, na dzień zawarcia transakcji w walucie obcej, jak i na dzień sprawozdawczy, którym jest ostatni dzień kalendarzowy miesiąca. Różnice kursowe odnosi się do pozaoperacyjnych przychodów lub kosztów i uwzględnia przy ustalaniu podstawy opodatkowania.

W związku z tym w celu uregulowania sytuacji w przejściowym okresie został przyjęty Dekret Prezydenta Republiki Białorusi [*Указ... № 361, 2014*], zgodnie z którym na dzień 31.12.2014 r. należało przeliczyć wyrażone w walucie obcej inwestycje finansowe (z wyjątkiem inwestycji w kapitały zakładowe innych podmiotów), ujęte w księgach rachunkowych, na białoruskie ruble według oficjalnego kursu ogłoszonego przez Narodowy Bank Republiki Białorusi na dzień 31.12.2014 r. Różnice wynikające z wyceny inwestycji na dzień ich przeszacowania i wyceny na dzień ich wcześniejszego ujęcia w ewidencji należało odnieść na niepodzielony zysk lub niepokryte straty. Nie można ich było również uwzględnić przy ustalaniu podstawy opodatkowania podatkiem dochodowym, co pozwoliło posiadaczom obligacji walutowych na uniknięcie opodatkowania dochodu od wartości przeszacowania.

Wycena i ewidencja papierów wartościowych według wartości godziwej powoduje, że wartość bilansowa tych papierów wartościowych zmienia się na skutek przeszacowania (wyceny według wartości godziwej) [*Инструкция о порядке раскрытия информации ... № 164, 2006*].

Przez wartość godziwą papierów wartościowych należy rozumieć wartość, za którą można dokonać wymiany tych aktywów lub dokonać transakcji pomiędzy dobrze poinformowanymi, pragnącymi dokonać takiej transakcji, niezależnymi od siebie stronami. W przypadku braku aktywnego rynku akcji, czyli sytuacji, jaka jest w Republice Białorusi, ustalenie wartości godziwej danych papierów wartościowych staje się niemożliwe. Dlatego papiery wartościowe denominowane w walutach obcych, których ewidencja odbywa się w wartości godziwej, w zasadzie przeszacowuje się obecnie tylko w momencie zmiany jednego z możliwych parametrów – ze

względu na zmianę kursu waluty obcej. W każdym innym przypadku zmiana wartości papierów wartościowych wycenianych w wartości godziwej powinna zostać potwierdzona przez profesjonalnego rzeczoznawcę. Do jego usług ubezpieczyciele uciekają się w celu zmniejszenia podstawy opodatkowania przy sprzedaży papierów wartościowych, które charakteryzują się niską płynnością lub są niepłynne.

Przychody z tytułu posiadania papierów wartościowych w postaci odsetek lub dyskonta stanowią odrębną kategorię przychodów i nie są uwzględniane przy ustalaniu wyniku z tytułu zbycia papierów wartościowych.

Wynik na sprzedaży papierów wartościowych ustala się na dzień zbycia jako różnicę pomiędzy ceną sprzedaży (wykupu) papierów wartościowych a jej ceną ewidencyjną, z uwzględnieniem kwoty przeszacowania. Z wartości sprzedaży w oddzielnej pozycji wydziela się uzyskane dyskonto.

Ewidencja w księgach rachunkowych aktywów finansowych oraz uzyskiwanych z nich dochodów jest uznawana za podstawę do ustalenia wyniku podatkowego.

4. Opodatkowanie dochodów z aktywów finansowych na Białorusi

Na Białorusi operacje związane z obrotem papierami wartościowymi nie powodują konieczności zapłacenia podatku od wartości dodanej [*Налоговый кодекс...*, 2009], ponieważ przychody ze sprzedaży papierów wartościowych (jak również ich przeprowadzona zgodnie z obowiązującym prawem emisja), przychody ze sprzedaży kontraktów terminowych typu futures i forwards, opcji i innych podobnych instrumentów finansowych nie stanowią przedmiotu opodatkowania tym podatkiem.

Białoruskie przepisy podatkowe przewidują również znaczne korzyści (ulgi podatkowe) w zakresie podatku dochodowego. Zatem przy ustalaniu dochodu do opodatkowania nie uwzględnia się w podstawie opodatkowania przychodów z transakcji związanych z:

- państwowymi papierami wartościowymi emitowanymi przez Ministerstwo Finansów Republiki Białorusi w imieniu państwa, z wyjątkiem państwowych papierów wartościowych, których emisja oraz sprzedaż są przeprowadzane na zewnętrznych rynkach finansowych;
- obligacjami wyemitowanymi przez Narodowy Bank Republiki Białorusi oraz weksłami wystawionymi przez Narodowy Bank Republiki Białorusi w trakcie wprowadzania regulacji finansowo-kredytowych, w tym w trakcie tworzenia rezerw walutowych Republiki Białorusi;
- obligacjami emitowanymi przez banki, które na określonych zasadach zaangażowane są w przyciągnięcie depozytów od osób fizycznych, deponowanych w białoruskich rublach, zabezpieczonymi zobowiązaniami do spłaty kapitału wraz z odsetkami od udzielonych pożyczek na budowę, przebudowę lub nabycie nieruchomości zabezpieczonych hipoteką;
- obligacjami wyemitowanymi od 1 kwietnia 2008 roku do 1 stycznia 2015 roku przez osoby prawne będące rezydentami podatkowymi Republiki Białorusi.

Okres obowiązywania tego zwolnienia jest przedłużany, zgodnie z dekretami prezydenta Białorusi, jednak nie wszystkie okresy są nimi objęte. Na przykład obligacje wyemitowane przez osoby prawne od 1 stycznia do 30 czerwca 2015 roku nie podlegają preferencjom dającym ulgi w podatku dochodowym, a te wyemitowane od 1 lipca 2015 roku do 31 grudnia 2017 roku dają takie korzyści;

- obligacjami wyemitowanymi przez lokalne organy wykonawcze i administracyjne;
- obligacjami otwartej spółki akcyjnej – Bank Rozwoju Republiki Białorusi.
- Przy ustalaniu dochodu brutto nie uwzględnia się:
 1. Dochodów z operacji papierami wartościowymi w postaci różnicy:
 - pomiędzy ceną wykupu a ceną nabycia takich papierów wartościowych, pomniejszonych o kwotę kosztów tych operacji – przy wykupieniu papierów wartościowych przez ich emitenta na moment kończący obrót tymi papierami wartościowymi;
 - pomiędzy ceną sprzedaży papierów wartościowych, jednak nie wyższą od ich bieżącej wartości na dzień sprzedaży, a ceną nabycia takich papierów wartościowych, pomniejszonych o kwotę kosztów związanych z tymi operacjami – przy transakcjach kupna-sprzedaży papierów wartościowych ich emitentem.
 2. Przychodów z transakcji warunkowej sprzedaży (repo) papierów wartościowych (z obowiązkiem ich odkupu) przy ich sprzedaży według bieżącej wartości na dzień sprzedaży.
 3. Przychodów z tytułu odsetek uzyskanych przez emitenta z wymienionych wyżej papierów wartościowych (należności) w okresie obrotu tymi papierami wartościowymi, do momentu ich wykupu.

Biorąc pod uwagę wymienione wyżej warunki udzielania preferencji podatkowych (ulg) związanych z obrotem papierami wartościowymi, należy stwierdzić, że istotnym momentem staje się określenie ich bieżącej wartości. Zależy ona od rodzaju papierów wartościowych – czy są to papiery dyskontowe czy odsetkowe. Do dyskontowych papierów wartościowych zaliczane są te, które wprowadzane są do obrotu w wartości niższej niż wartość nominalna (z dyskontem), i podlegające wykupieniu według wartości nominalnej, a do odsetkowych papierów wartościowych zaliczane są papiery wartościowe wprowadzane do obrotu w wartości nominalnej z obowiązkiem wypłaty należnych odsetek.

Za bieżącą wartość dyskontowych papierów wartościowych przyjmuje się w momencie ich sprzedaży:

- na aukcji – średnią ważoną cenę sprzedaży tych papierów, ustaloną w trakcie aukcji, powiększoną o procent przychodu określonego w momencie emisji papierów wartościowych;
- przez emitenta nie na aukcji – cenę określoną w umowie sprzedaży, powiększoną o procent przychodu określonego w momencie emisji papierów wartościowych.

Za bieżącą wartość oprocentowanych papierów wartościowych przyjmuje się ich wartość nominalną powiększoną o wartość narosłych odsetek.

Na stronie internetowej białoruskiej giełdy waluty i papierów wartościowych (www.bcse.by) można znaleźć aktualną, bieżącą wartość notowanych papierów wartościowych na każdy dzień. Każdy emitent papierów wartościowych, dla każdego rodzaju emitowanych papierów wartościowych wydaje prospekty emisyjne, dzięki którym możliwe jest ustalenie rentowności emitowanych przez niego papierów, która jest korygowana z uwzględnieniem wielkości kapitału zakładowego i uzyskanego zysku netto, liczby akcjonariuszy, naliczonych na jedną akcję dywidend (wliczając podatki) oraz należności i zobowiązań.

W ubiegłych latach przy wycenie papierów wartościowych w cenie nabycia, bez uwzględniania zmian ich wartości w walutach obcych lub bez uwzględnienia ich wartości godziwej w ewidencji, ulgami podatkowymi przy sprzedaży danych papierów wartościowych objęte były również różnice kursowe. Obecnie różnice kursowe są opodatkowane jako dochody z działalności pozaoperacyjnej, co spowodowało spadek zainteresowania inwestorów zakupem emitowanych i denominowanych w walutach obcych papierów wartościowych.

5. Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że zmiana przepisów białoruskich w odniesieniu do wyceny, ewidencji i opodatkowania aktywów finansowych, mająca na celu zbliżenie krajowych norm prawnych do zasad ujętych w MSSF, ma znaczny wpływ na działalność inwestycyjną zakładów ubezpieczeń, które zarządzają cudzymi środkami pieniężnymi ubezpieczonych w postaci utworzonych rezerw ubezpieczeniowych. Zachowanie tych środków oraz zwiększanie ich wartości jest jednym z głównych czynników gwarantujących wypłacalność ubezpieczycieli, jak również gwarancją wypełniania przez nich zobowiązań finansowych wobec klientów.

Należy podkreślić, że podejmowanie decyzji w zakresie zarządzania inwestycjami w aktywa finansowe obarczone jest dużym ryzykiem. Zatem bardzo ważna jest realistyczna ocena ich wartości godziwej, rentowności i płynności. Kolejne zmiany ustawodawstwa powinny uwzględniać dobre praktyki stosowane za granicą oraz doświadczenia naukowców w tym zakresie.

Literatura

- Закон Республики Беларусь от 12.07.2013 N 57-3 «О бухгалтерском учете и отчетности».*
Инструкция о порядке применения типового плана счетов бухгалтерского учета, утв. Постановлением Министерства финансов Республики Беларусь от 29.06.2011 № 50.
Инструкция о порядке раскрытия информации и представления бухгалтерской отчетности о финансовых инструментах, утв. Постановлением Министерства финансов Республики Беларусь от 22.12.2006 № 164.
Инструкция по бухгалтерскому учету ценных бумаг, утв. Постановлением Министерства финансов Республики Беларусь от 22.12.2006 № 164.

Национальный стандарт бухгалтерского учета и отчетности «Влияние изменений курсов иностранных валют», утв. Постановлением Министерства финансов Республики Беларусь от 29.10.2014 N 69.

Налоговый кодекс Республики Беларусь (Особенная часть) от 29 декабря 2009 г. N 71-3.

Положение о порядке осуществления инвестиций и размещения средств страховых резервов страховыми организациями, утв. Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 29.12.2006 N 1750.

Положение о страховой деятельности в Республике Беларусь, утв. Указом Президента Республики Беларусь от 25.08.2006 № 530.

Указ Президента Республики Беларусь от 21.07.2014 № 361 «Об отдельных вопросах налогообложения, бухгалтерского учета, переоценки имущества и взимания арендной платы».

Źródła internetowe

www.bcse.by (1.05.2016).

www.minfin.gov.by (1.05.2016).

www.nbrb.by/statistics/Rates/AvgRate (1.05.2016).